

WPROWADZENIE

Sztuka i kultura w czasach zagrożenia

W XXI wieku coraz więcej teoretyków filozofii i kultury zwraca uwagę na fakt, że człowiek żyjący w stanie zagrożenia dokonuje transmisji targającego nim „afektu” poprzez tworzone dzieła sztuki. Koncepcją teoretyczną, która wydaje się szczególnie obiecująca w takim kontekście odbioru kultury wizualnej, jest propozycja Ernsta van Alphen, oparta na pojęciu wyobraźni afektywnej. Jego zdaniem afektywna i empatyczna postawa wobec dzieła sprawdza się w sytuacjach, gdy analiza i dystans intelektualny zawodzą, nie naprowadzając na żaden odkrywczy trop interpretacyjny albo pozostawiając nas kompletnie bezradnymi. Dzieje się tak dlatego iż: „[...] bolesne miejsca, [...], z konieczności wypadają poza ramy [...] skonwencjonalizowanych form opowieści i obrazu, wymykają się im”¹. Podobne stanowisko formułował Władysław Tatarkiewicz w swej alternatywnej definicji sztuki zaprezentowanej w tomie *Dzieje sześciu pojęć*, pisząc: „Sztuka jest odtwarzaniem rzeczy, bądź konstruowaniem form, bądź wyrażaniem przeżyć – jeśli wytwór tego odtwarzania, konstruowania, wyrażania jest zdolny zachwycać, **bądź wzruszać, bądź wstrząsać** [podkr. A.P.]”². Dla Gilles’a Deleuze’a, z kolei, doznanie zewnętrzne, często negatywne, staje się katalizatorem krytycznych dociekań lub myśli. Afekt jest zatem bardziej skutecznym wyzwalaczem głębokiego namysłu niż racjonalne dociekanie ze względu na sposób, w jaki dotyka odbiorcę, zmuszając go do mimowolnego zaangażowania. Zdaniem filozofa: „O wiele ważniejsze od samej myśli jest to, co »daje do myślenia« [...] wrażenia, które zmuszają nas do patrzenia, spotkania, które zmuszają nas do interpretacji, wyrażenia, które zmuszają nas do myślenia”³.

W aktualnym tomie *Art Inquiry* chciałobyśmy zgłębić rolę sztuki i kultury w radzeniu sobie z tragicznymi wyzwaniami przed którymi stawał człowiek zarówno w czasach minionych (np. ikonoklazm, wojny religijne, podboje kolonialne, zagłada Żydów podczas II wojny światowej) jak i we współczesnym

¹ E. van Alphen, *Afekt, trauma i rozumienie: sztuka ponad granicami wyobraźni. Ernst van Alphen w rozmowie z Romą Sendyką i Katarzyną Bojarską*, „Teksty Drugie” vol. 4, 2012, s. 210.

² W. Tatarkiewicz, *Dzieje sześciu pojęć*, PWN, Warszawa 1982, s. 52.

³ G. Deleuze, *Proust i znaki*, przeł. M. P. Markowski, Słowo/Obraz Terytoria, Gdańsk 1999, s. 82.

kontekście: wojen: w Ukrainie, Izraela z Hamasem, ale także pandemii, cyberprzestępczości zagrożeń ekologicznych, kryzysów ekonomicznych oraz ich wpływu na społeczeństwa. Interesuje nas również problematyka sztuki jako narzędzia terapii i wsparcia emocjonalnego w trudnych okresach. Chcemy rozważyć, jaka jest rola instytucji kultury w przystosowywaniu się do nowych warunków społeczno-kulturowych, współczesnych wyzwań społecznych, takich jak pandemia, kryzysy ekonomiczne czy konflikty globalne.

Artykuły powinny mieć charakter interdyscyplinarny, łącząc aspekty sztuki, kultury, filozofii i nauk społecznych. Zachęcamy do analizy konkretnych przypadków, badań terenowych i przemyśleń teoretycznych.

Aneta Pawłowska

Paulina Sztabińska-Katowska